

Gildebrief

Ambacht van molenaar
staat op de Nationale Inventaris
Immaterieel Cultureel Erfgoed Nederland

Het Gilde van Vrijwillige Molenaars

38e jaargang no. 1 maart 2019

Waterschap en watermolens

De Gistappermolen met rechts de vispassage

Op 20 maart 2019 zijn er verkiezingen voor het waterschap. Twee molenliefhebbers staan in Limburg kandidaat voor deze verkiezingen op de lijst van 'Water Natuurlijk Limburg': Bea Tilanus en Rose-Marie Kaanen.

DOOR: BEA TILANUS EN ROSE-MARIE KAAENEN

Waterschap Limburg, een bijzondere historie

Waterschappen worden in het Hollandse deel van Nederland verbonden met bedijkings-, droogmaalterijen, hoogheemraadschappen, polders en de strijd tegen het water. Er zijn delen in Nederland waar het waterschap een andere historie heeft, bijvoorbeeld in Limburg. In 1931 werd het Waterschap Geleen- en Molenbeek opgericht. De taak van dit waterschap was zorg te dragen voor de waterbeheersing van de Geleenbeek, de Molenbeek en hun zijbeken. Zoals ook elders in Limburg lagen langs beken veel watermolens. De molenaars hadden regelmatig ruzie met elkaar. De ene molenaar stuwde te veel, zodat de ander te weinig water had of net anders om. Met name in de 19de eeuw is in Limburg tussen watermolenaars in de rechtsbanken veel onderlinge strijd gevoerd. Daar had men genoeg van: het waterschap moest dat maar regelen. Watermolenaars stonden zo aan de wieg van waterschappen in Limburg. Vele samenvoegingen en

uitbreidingen later werden op 1 januari 2017 de Limburgse waterschappen samengevoegd tot het Waterschap Limburg.

Waterschap en watermolens, een bijzondere relatie

Limburg is de provincie met de meeste watergedreven molens in Nederland. Hier is nog steeds sprake van een bijzondere relatie tussen het waterschap en de watermolens. Soms staan ze op gespannen voet met elkaar. De waterschappen hebben bijvoorbeeld een

belangrijke taak in de uitvoering van wetten en regels om het trekken van vissen mogelijk te maken (vismigratie). Die wetten en regels zijn vastgelegd in de Europese Kaderrichtlijn Water (KRW), in Natura 2000 en in het Europese Aalplan. Veel beken in Limburg zijn voor vissen belangrijke plekken om te paren (paaigronden). De genoemde wetten en regels schrijven voor, dat vissen goed en natuurlijk die paaigronden moeten kunnen bereiken. Watermolens worden daarin vaak gezien als probleem. Vaak wordt gezegd dat die molens voor onnodige stuwings zorgen op vissen vermaleren in hun turbines of tussen hun raderen. Watermolens zouden zo de internationale verplichtingen van de waterschappen dwarsbomen.

Watermolen, een probleem?

Een bekend knelpunt is de Polfermolen in Valkenburg. Deze oude kruitmolen staat in de top 100 van Nederlandse monumenten zoals vastgesteld door de Rijksdienst voor

Rose-Marie Kaanen komt uit het Noord-Limburgse molenaars-geslacht Kaanen uit Vierlingsbeek. Zij is kunstenaar met een gemengde beroepspraktijk. Zij heeft veel ervaring opgedaan met wet- en regelgeving rond erfgoed en de nieuwe omgevingswet.

Bea Tilanus is vrijwillige molenaar op de Schaloensmolen in Oud Valkenburg en natuurgids bij het 'Instituut voor natuur-educatie en duurzaamheid' (IVN). Zij schreef voor Waterschap Roer en Overmaas de 'Waterbelee route Valkenburg' die langs verschillende watermolens leidt. Zij hield tijdens haar opleiding tot natuurgids een blog bij: 'De Molentak'. Zowel de Waterbelee route als de blog zijn op het internet te vinden.

de Monumentenzorg, nu de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. Het voor Nederland bijzonder grote Zuppingerrad (met een middellijn van 6 meter en een breedte van 3 meter) is enkele jaren geleden door het BAT (Bureau Aangepaste Technologie) in Sittard in opdracht van de gemeente Valkenburg afgevoerd en opgeslagen. Het rad is gerestaureerd en ligt nu te wachten op herplaatsing. Het is de vraag of dit rad ooit weer werkend wordt. Er zijn plannen om bij herbestemming van deze molen het rad terug te plaatsen. Het Waterschap Roer en Overmaas maakte dat tot nu toe onmogelijk. Voor het gebruik van dat rad is het nodig de Geul te stuwen en dat belemmert de vismigratie.

Toenadering tussen watermolens en het waterschap

Er zit verandering in deze starre manier van denken. De laatste tijd is veel onderzoek gedaan hoe vissen molens kunnen passeren via vistrappen en vispassages. Onderzocht is hoe die op een natuurlijke wijze in te passen zijn in een molenbiotop. Een goed voorbeeld daarvan is de vispassage bij de elektriciteitscentrale van de ECI in de Roer bij Roermond die internationaal aanzien geniet. Er blijft een spanningsveld bestaan tussen vispassages en watermolens. Zo nam de aanvoer van water naar de Gitstapper molen in Vlodrop ernstig af toen in 2008 een vispassage bij de watermolen werd geopend.

Een andere kijk op watermolens

Er is onderzoek gedaan naar de vraag of het stuwen van water bij watermolens al met al wel zo slecht is. Door de klimaatverandering leggen waterschappen hoe langer hoe meer waterbergingen aan. Ze doen dat vooral om bij grote neerslag overstromingen tegen te

gaan. Waterbergingen blijken na de grote droge zomer van het afgelopen jaar ook een rol te spelen bij het tegengaan van verdroging. Een onderzoek hiernaar is in 2016 uitgevoerd in opdracht van het Waterschap Aa en Maas en de Rijksdienst Cultureel Erfgoed. Uit het eindrapport blijkt duidelijk, dat herstel of het opnieuw 'op de kaart zetten' van (oude) watermolenlocaties een rol kan spelen bij het oplossen van knelpunten waar waterschappen tegenwoordig voor staan. Gedacht kan worden aan beekherstel en de klimaatopgave. Daarbij kunnen het inrichten van gebieden voor waterberging en het verminderen van piekafvoeren een rol spelen. Natuurlijk moet per plek gekeken worden wat de mogelijkheden zijn.

Vistrap ECI centrale Roermond

Samenwerking

'Water Natuurlijk Limburg' (een van de partijen in het bestuur van het waterschap) ziet meer taken voor watermolens. De plastic soep is tegenwoordig een groot probleem. Meer en meer hebben watermolenaars te maken met afval in de waterlopen. Op veel plaatsen is dit een knelpunt. Wat te doen met de troep voor

het harkrooster? Watermolens kunnen heel goed actief het water zuiveren. Dan moeten daar wel voldoende financiële middelen vanuit het waterschap tegenover staan. Een goede samenwerking tussen molenaars en gemeenten is dan noodzakelijk. Nu wordt nog te vaak de molenaar met de troep opgezadeld. Volgens 'Water Natuurlijk Limburg' kunnen watermolens een belangrijke rol vervullen bij het geven van voorlichting over de grote waarde van water door de eeuwen heen. Die rol wordt belangrijk zeker nu waterbeheer hoe langer hoe meer een zaak wordt van ons allemaal. 'Water Natuurlijk Limburg' is dan ook graag bereid om een samenwerking tussen het waterschap, organisaties voor molens en natuurbeheerorganisaties tot stand te brengen.

Tot slot

In de provincie Limburg zijn molens en het waterschap nauw met elkaar verweven. De schrijvers van dit artikel zijn trots, dat zij via 'Water Natuurlijk Limburg' de belangen van de molenaars in het waterschap kunnen behartigen om zo tot een goede afweging van belangen te kunnen komen. Water? Natuurlijk!

Meer info:

<https://sed236ed0bd2a8799.jimcontent.com/download/version/1540906455/module/8912880275/name/eindrapport-watermolenlandschappen-waterschap-aa-en-maas-december-2016.pdf>

<http://www.belee routes.nl/fiets-en-wandel-routes/tag/Valkenburg>

<http://molentak.blogspot.com>